

KİTAP İNCELEMESİ

Daron ACEMOGLU ve James A. ROBINSON, *The Narrow Corridor: States, Societies and The Faith of Liberty*
(New York, Penguin Press, 2019)

Burak KÜRKÇÜ

Dr., Bakan Müşaviri, T.C. Ticaret Bakanlığı

Bu kitap değerlendirmesine atıf için

Burak Kürkçü, Kitap Değerlendirmesi: "Daron Acemoglu ve James A. Robinson, *The Narrow Corridor: States, Societies and The Faith of Liberty*, New York, Penguin Press, 2019", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 17, Sayı 66, 2020, s. 123-125, DOI: [10.33458/uidergisi.738522](https://doi.org/10.33458/uidergisi.738522)

Erişim İçin: <https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.738522>

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler
E-Posta: bilgi@uidergisi.com.tr

Bu makalenin tüm hakları *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği*'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

The Narrow Corridor: States, Societies and The Faith of Liberty

Daron ACEMOGLU and James A. ROBINSON

New York, Penguin Press, 2019, 576 sayfa, ISBN: 9780735224384

Burak KÜRKCÜ

Dr., Bakan Müşaviri, T.C. Ticaret Bakanlığı, Ankara.
E-posta: burakkurkcü1923@gmail.com

Devletin varlığı, niteliği, gücü ve toplumla ilişkisine dair oldukça fazla çalışma yapılmış olsa da, bu ilişki bütününe gerçek bir sosyal kontrata nasıl dönüştüğü konusu literatürde soyut bir tartışma seviyesinde kalmaktadır. Bu çalışmada, Daron Acemoğlu ve James A. Robinson'un 2019 yılında *Penguin Press* tarafından basılan "*The Narrow Corridor: States, Societies and The Faith of Liberty*"¹ başlıklı kitabı incelenerek bahse konu tartışmaya derinlik katılması amaçlanmaktadır. Devletsiz toplumlar ve despot devletler biçimindeki iki ucun ortasında dengeyi oluşturan dar koridora ne şekilde ulaşılacağını izah ederek devlet ve toplum ilişkisine dair soyut tartışmaya açıklık getirmeyi amaçladığı görülen kitabın değerlendirmesine geçmeden önce, temel tezini ve tartışma eksenini oluşturan üç temel kavramın kısaca açıklanması gerekmektedir.

Bu üç kavramdan ilki despot devlet, ikincisi devletsiz toplum ve üçüncüsü de zincirlenmiş *Leviathan* kavramıdır. Terazinin bir ucundaki despot devlet; güçlü, kapasitesi yüksek, yaptırım etkisi olan ancak toplumun beklentilerini dikkate alma ihtiyacı duymayan baskın bir yönetim anlayışını tasvir etmektedir. Toplumun güçlü gruplarının ellerinde bulundurdukları gücü daha da arttırmak ve anarşinin hâkim olduğu düzensizliği sona erdirmek üzere baskı kurma, vergi toplama, güvenlik sağlama gibi yöntemlerle ortaya çıkardığı devletin, zaman içinde yargı, bürokrasi, ekonomik düzenleme ve benzeri pek çok yetki ile kapasitesinin güçlendiği izah edilmektedir. Diğer uçtaki devletsiz toplum ise devletin oluşmasına veya devlet tarzı kurumsallaşmaya izin vermeyen, hukuktan ziyade normlar ve geleneklerin etkin olduğu bir yönetim anlayışıyla toplumdaki güç gruplarının baskın olduğu yapıları işaret etmektedir. Bu ikisinin ortasında ise yakalanması ve yakalandıktan sonra devam ettirilmesi oldukça zor olduğu için dar koridor şeklinde nitelenen ve toplumla devletin dengede olduğu, despot devletin toplum tarafından kontrol altına alındığı zincirlenmiş *Leviathan* kavramı yer almaktadır.² Güçlü toplumun güçlü devletten korkmadığı, bilakis toplumun istek ve beklentilerini

1 Kitap, Yüksel Taşkın tarafından "Dar Koridor: Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği" başlığıyla tercüme edilerek 2020 yılının Ocak ayında Doğan Kitapçılık tarafından piyasaya sunulmuştur.

2 *Leviathan*, Thomas Hobbes'un deniz canavarı *Leviathan*'a benzeterek yorumladığı devlet yapısından esinlenerek kullanılmaktadır. *Leviathan*'a ilişkin detaylı tartışma için bkz Thomas Hobbes, *Leviathan*, der. Noel Malcolm, Oxford, Oxford University Press, 2014.

karşılatabileceğine inandığı ve güvendiği bir yapıda, toplumun kendi özgürlüğünün garantisi olarak gördüğü devleti zayıflatmaya çalışmayacağını savunan yazarlar, devletsiz toplumlarda sağlanamayan gelişmelerin devletin kurumsal oluşumu sayesinde başarılacağını vurgulamaktadır.

Acemoğlu ve Robinson'un kitabını farklı kılan özelliğin, temel tezi izah ederken dünyanın farklı tarihsel dönemleri ve coğrafyalarında yaşamış toplumları detaylı bir incelemeye tabi tutmaları ve tezlerini pek çok örnek üzerinde test etmeleri olduğu düşünülmektedir. 15 ana bölümden oluşan kitabın temel tartışma konusu, devletlerin savaş halini mi önlemeleri gerektiği yoksa özgürlükleri mi sağlamaları gerektiği eksenine, dar koridor boyutunun da dahil edilerek ikisine birden ulaşmanın yolunun güçlü devlet ve güçlü toplum olduğu hususudur.

Bu aşamada, kitapta vurgulanan birkaç hususa değinmekte fayda görülmektedir. Bunlardan ilki, devletin despot *Leviathan* seviyesine gelmesi halinde toplumu dikkate almadığı, toplumun rakip olmasının önüne geçtiği ve bunu yaparken de baskı uyguladığı; ancak bu baskıyı sadece şiddet yoluyla değil kapasitesini kullanarak şiddet dışı sansür yöntemleriyle de uygulayabildiğidir. İkincisi, devletsiz toplumlarda normların, geleneklerin ve adetlerin etki gücünün çok yüksek olması sebebiyle normların oluşturduğu kafesin özgürlüğü sınırladığı ve toplumun bazı gruplarının baskı altına alınmasında araç olduğu değerlendirmesidir. Üçüncüsü ise demokrasinin koridora girebilmek için tek başına yeterli olmamakla birlikte önemli bir unsur olduğudur. Despot *Leviathan* örneği olarak incelenen Çin'in toplumun talep ve beklentilerini nasıl göz ardı ettiğini, devletsiz toplumlardaki normların gücünü izah ederken de Hindistan'da kast sisteminin getirdiği normların hala belirleyici unsur olarak ön planda olduğunun altı çizilmektedir. Demokrasinin tartışıldığı üçüncü hususa ilişkin olarak da yaklaşık 2600 yıl önce antik Yunan devletlerinde demokrasinin Temistokles gibi ülkeyi kurtaran bir kahramanın "*ostracism*" denilen bir norm ile sınır dışı edilmesine yol açabildiğine yer verilmektedir.³ Bu noktadan bakıldığında, normların kafesi ekonomik gelişmenin önünde ciddi bir engel olarak ön plana çıkmakta ve yazarlara göre devletsiz toplumların dar koridora geçişini engelleyen en önemli unsur olarak görülmektedir.

Despot *Leviathan*'a ilişkin tanımlamalarda gücün kaynağı yalnızca negatif anlamda değil; aynı zamanda topluma sağladığı ulaşım, temel gıdalar, yargı ve diğer kamu hizmetleri sayesinde ortaya çıkmaktadır. Toplum tarafından kabul edilmesinin aslında en önemli koşulu da bu hizmetleri sağlayabiliyor olmasından gelmektedir. Burada Acemoğlu ve Robinson koloni dönemi sonrası Afrika ve Latin Amerika devletlerini inceleyerek, kapasite oluşturamayıp kamu hizmetlerini sunmada başarısız olan kâğıt *Leviathan* dedikleri farklı bir despot devlet türünü ortaya atmaktadırlar.

Bu değerlendirmelerden sonra, despot devletin zincirlenmiş dönüşümünün nasıl sağlanacağı, dar koridoru despot devlet ve devletsiz toplumdan farklı kılan özelliklerin neler olduğu ve aynı şartlara sahip bazı devletler dar koridora girebilmişken neden diğerlerinin giremediği sorularına cevap aramak gerekmektedir. Kitapta ilk sorunun cevabı, ABD'nin yaşadığı tarihsel tecrübe ve dar koridora geçişi ile açıklanmaktadır. Konfederasyon tecrübelerini ve kurucu babaların getirdiği düzenlemeleri inceleyen yazarlar, öncelikle savaş halini sonlandıracak güçlü bir devleti kurmayı amaçlayan güçlü bireylerin varlığını, ardından politikaya büyük oranda dahil olabilen sosyal hareketliliğe sahip bir toplumu ve bu toplumun kolektif hareket problemini çözerek siyasi ve toplumsal kararları yönlendirebilme becerisini gerekli görmektedir.

3 *Ostracism*, antik Yunan'da, toplumda fazla güçlenerek güç dengesini bozacağından ve diğerlerinin özgürlüğünü engelleyebileceğinden korkulan kişilerin sürgüne gönderilmesiydi. Her yıl, erkeklerin kimin sürgüne gideceğine karar vermek üzere toplanıp kemik parçalarına isim yazmaları biçiminde gerçekleşmekteydi.

İkinci sorunun cevabı olarak dar koridorun sürdürülebilir ekonomik büyümeye ve bu büyümenin de kapsamlı ve kapsayıcı olarak eşitlik sunan bir niteliğe sahip hassas bir süreç olduğu belirtilmektedir. Büyümenin, harcamaları sağlık ve eğitime yönlendirerek toplumsal kapasiteyi güçlendirdiği ifade edilen bu dar koridorda toplum ve devlet birlikte güçlenerek bir baskı ilişkisi kurmadan özgürlüğü tesis ve temin etmek üzere var olmaktadır.

Üçüncü soruya ilişkin olarak, dar koridorla en çok özdeşleştirdikleri Avrupa ülkelerinin nasıl başarılı olduğunu açıklarken makasın iki ucu örneğiyle yola çıkan Acemoğlu ve Robinson, Avrupa'nın çöken Roma İmparatorluğu'nun güçlü bürokrasi ve devlet yapısı ile sonrasında yönetimi ele geçiren Germen toplumları ile Frankların sahip olduğu güçlü taban hareketi ve parlamento yapısını birleştirdiklerine dikkat çekmektedirler. Bu ikisinden yalnızca biri var olduğu için İzlanda gibi ülkelerin koridora giremediğini ve bu ikisinin birlikte var olduğu toplumlarda dar koridora geçişin sağlanabilmesi için gerekli kurumsal altyapının oluştuğuna vurgu yapan yazarlar, bu yolun etkili bir yol olmakla birlikte tek yol olmadığını da ifade etmektedirler.

Türkiye dahil pek çok ülkenin dar koridora yaklaşma ve uzaklaşma hikayeleri incelenirken aynı zamanda devletlerin ve toplumların neler yapırsa dar koridora girebileceği de açıklanmaktadır. Her şeyden önce, daha önce dar koridorda bulunmuş Almanya gibi ülkelerin diktatörlük tecrübesi sonrası tekrar koridora hızlıca girebilmeleri toplumun eski ve pozitif hatıralarının canlı olmasına bağlanırken, koridora girişin kolay olmadığı da vurgulanmaktadır. Koridorun şeklinin ve uluslararası sistemin koridora girişte ana iki husus olarak etkin olduğuna da değinen yazarlar, ekonomik uzmanlaşmanın tarımsal üretime yoğunlaştığı ülkelerdeki aksine dar koridorun imalat ve teknoloji odaklı uzmanlaşmaya sahip toplumlar için daha geniş ve girmesi daha kolay olduğunu belirtmekte ve uluslararası toplumun despot yönetimlere destek vermesi durumunda dar koridordan uzaklaşma ihtimalinin de arttığını savunmaktadırlar.

Her ne kadar toplumun ve devletin gelişiminin yol ve yöntemlerine dair örnek incelemeler ve öneriler detaylıca sunulmuş olsa da, güçlü devlete ulaşmanın yönteminin güçlü topluma ulaşma yöntemine nazaran daha yoğun işlendiği ve ikincisinin daha soyut seviyede kaldığı ifade edilebilir. Yine de, toplumların tarihsel tecrübelerine ışık tutarak kurumsallaşma sürecinin önemini vurgulayan kitabın, pek çok devlet yöneticisi için önemli bir kaynak olabileceği değerlendirilmektedir.